

De muzikale geschiedenis van de Festspiele, aflevering 5

door Johan Maarsingh

Anton van Rooy

In 1897 maakte een Nederlandse bariton zijn debuut als operazanger. Plaats van deze gebeurtenis was echter geen gewoon operatheater. Anton van Rooy debuteerde als Wotan in de *Ring des Nibelungen* in Wagners Festspielhaus in Bayreuth. Hoe dat dan wel mogelijk was?

Anton van Rooy werd geboren in Rotterdam, op 1 januari 1870. In Frankfurt studeerde hij zang bij Julius Stockhausen (1826-1906), een beroemd pedagoog, die bijvoorbeeld ook de Nederlanders Anton Sistermans en Johannes Messchaert op weg naar een grote zangloopbaan heeft geholpen.

Anton van Rooy debuteerde in 1894 als zanger van liederen en oratoria, tijdens zijn debuut in het Amsterdamse Concertgebouw zong hij de liederencyclus *Dichterliebe* van Robert Schumann. Zijn pianist was Willem Kes, destijds de dirigent van het Concertgebouworkest.

In Bayreuth trad Van Rooy tot en met 1902 op als Wotan en Hans Sachs (1899). Hij was in 1901 ook een van de titelrolvertolkers in de eerste opvoeringen van *Der fliegende Holländer*. In de jaren rond 1902 heeft hij veel plaatopnamen gemaakt, de meeste daarvan in Londen.

Een paar opnamen, zoals van de slotscène uit *Die Walküre* 'Leb wohl! Du kühnes herrliches Kind' (met Landon Ronald aan de piano), zijn in een aantal anthologieën met zangers uit het begin van de twintigste eeuw te vinden. Zo ook, helaas fragmentarisch, op de site

<http://401dutchdivas.nl/nl/baritons/319-anton-van-rooy.html>

Wat opvalt is een vibrato op de aangehouden tonen. Verstaanbaar zingen doet hij wel.

In het begeleidend boekje bij de cd-box met opnamen uit het Bayreuth ten tijde van Richard en Cosima Wagner (Gebhardt Medien) staat echter ook een opname vermeld, waarvan het bestaan blijkbaar wel is gedocumenteerd, maar de concrete plaat is tot op heden niet gevonden en misschien voorgoed verloren. Waarvan Van Rooy helaas geen opnamen heeft gemaakt is zijn vertolking van Amfortas. In Bayreuth heeft hij die rol nooit gezongen, maar wel op 24 december 1903 in het Metropolitan Opera House in New York, onder leiding van Alfred Hertz. Sindsdien gold Anton van Rooy voor Cosima Wagner als verloren voor Bayreuth. Tot een optreden in het Festspielhaus is het daarom niet meer gekomen, Niet dat het zijn carrière echt heeft geschaad. In Europa en Amerika bleef hij een gevraagd en gevierd zanger. Gustav Mahler engageerde hem voor onder meer de rol van Wotan. Alma Mahler schrijft daarover in haar memoires. Veelvuldig trad Van Rooy op tijdens voorstellingen georganiseerd door de Wagnervereeniging. Hij is op 28 november 1932 in München overleden. Op Youtube is blijkbaar maar een enkele Wagner-opname te beluisteren. Anton van Rooy zingt een fragment uit Tannhäuser.

<https://www.youtube.com/watch?v=oxq23gxxV4c>

Anton Sistermans

De bas Anton Sistermans (1865-1926) werd geboren in 's-Hertogenbosch en zong de wereldpremière van de *Vier Ernste Gesänge* op.121 van Johannes Brahms. Dat was overigens een geheel Nederlandse aangelegenheid. Als pianist trad op Coenrad Valentijn Bos (Leiden, 1875 - New York 1955, hij begeleidde diverse zangers in vele plaatopnamen, waaronder liederen van Hugo Wolf, die verschenen in 78t-plaatalbums voor de Hugo Wolf Society).

In 1896 zong Sistermans in Berlijn onder leiding van Mahler diens *Lieder eines fahrenden Gesellen*.

In Bayreuth zong Sistermans in 1899 de rol van Veit Pogner. Er zijn bronnen die ook een optreden als Gurnemanz vermelden. Het is zeker niet zo dat Sistermans alleen in Bayreuth op het operatoneel heeft

Anton Sistermans

gezongen. Als Hagen werkte hij op 15 mei 1891 mee aan een concertante opvoering van het *Vorspiel* en de eerste beide scènes uit het eerste bedrijf en de hele derde akte van *Götterdämmerung*. Het was een concert georganiseerd door de Wagnervereeniging. In 1919 werkte hij mee aan de voorstellingen van *Parsifal* door de Wagnervereeniging. Het zijn de laatste voorstellingen onder de muzikale en de artistieke leiding van Henri Viotta. Hij zong toen de rol van Titurel. Sistermans maakte plaatopnamen van liederen. De collectie met opnamen van zangers bij de Bayreuther Festspiele bieden de *Sapphische Ode* van Brahms en 'Traum durch die Dämmerung' van Strauss, met Bruno Seidler-Winkler aan de piano in opnamen uit april 1904, gemaakt in Berlijn. De *Sapphische Ode* is te beluisteren op: <http://www.401dutchdivas.nl/nl/baritons/316-anton-sistermans.html>

Alfred von Bary

Dr. Alfred von Bary (1873-1926) zou de favoriete tenor zijn geweest van Cosima Wagner. Hij was een neuroloog met een stem die door dirigent Arthur Nikisch werd ontdekt. De pedagoog Richard Müller gaf hem zangles en vormde deze stem tot op het niveau waarmee Alfred von Bary in 1903 als Lohengrin debuteerde in Dresden. In die stad bleef hij tot 1912 de grote tenorpartijen zingen. Bij de Bayreuther Festspiele debuteerde hij in 1904 als Parsifal en als Siegmund. In 1906 volgde zong van Bary de Tristan. In de periode 1908-1914, de eerste jaren met Siegfried Wagner als artistiek leider van de Festspiele, zong Alfred von Bary de partijen van Siegmund, Lohengrin en Siegfried. In de laatste dagen van juli 1904, dus tijdens de Festspiele maakt deze tenor opnamen van fragmenten uit de eerste akte van *Die Walküre*. Bruno Seidler-Winkler (1880-1960) begeleidt hem aan de piano. Het zijn de enige plaatopnamen die hij heeft gemaakt. https://www.youtube.com/watch?v=-itSV_rvSUw

Von Bary als Tristan

Hotel Sonne

Plaats van handeling is het Hotel Sonne, gelegen aan de Richard- Wagner-Strasse in Bayreuth. Dit gebouw is reeds lang geleden afgebroken. Met de aldaar gemaakte opnamen is het ook niet goed gegaan: van het totale aantal opnamen verscheen maar een heel klein deel op de markt. In totaal zouden er slechts achttien opnamen met fragmenten uit opera's van Wagner zijn uitgebracht. Tot die allereerste in Bayreuth gemaakte plaatopnamen behoren ook twee fragmenten uit de *Ring* met de drie Rheintöchter: Josefina von Artner (Woglinde), Marie Knüpfer-Egli (Wellgunde), Otilie Metzger (Flosshilde). Dit is nagenoeg dezelfde bezetting als in het Festspielhaus. Maar de laatstgenoemde zangeres werd in Bayreuth geëngageerd als Erda en Waltraute. Ze heeft inderdaad opnamen gemaakt van fragmenten uit die partijen, maar dan weer niet in Bayreuth, met piano, maar in Berlijn. De alt die wel Flosshilde heeft gezongen, Adrienne von Kraus-Osborne (1873-1951) heeft weliswaar platen gemaakt, maar niets uit werk van Wagner, en heeft mogelijk niet meegewerkt aan de opnamesessies in Hotel Sonne.

De opname van de scènes met de Rheintöchter is te beluisteren op:

<https://www.youtube.com/watch?v=Cbjyo4VwApY>

Ottilie Metzger

Ottilie Metzger werkte mee aan de Festspiele in 1901-02; 1904 en tenslotte in 1912. Ze had een vast contract bij de opera in Hamburg; zong verder in Dresden, Londen, Wenen, Berlijn Boedapest en St.Petersburg. In Amsterdam zong ze Magdalene in *Die Meistersinger von Nürnberg* bij de Wagnervereeniging in juni 1903. Bij deze organisatie trad ze in oktober 1916 op als Brangäne. Beide producties werden gedirigeerd door Henri Viotta. Ottilie Metzger huwde in 1910 de bariton Theodor Lattermann. In 1935 ontvluchtte zij het Derde Rijk, als joodse had ze geen leven meer in haar vaderland. Ze vestigde zich als zangpedagoog in Brussel, maar werd in 1942 naar Auschwitz getransporteerd, waar ze in 1943 is vermoord. In Bayreuth is een gedenksteen te vinden.

Metzger als Ortrud

Edyth Walker

De Amerikaanse alt en sopraan Edyth Walker (1867-1950) zou al op 14-jarige leeftijd tijdens concerten zijn opgetreden. Ze is in Duitsland opgeleid door onder anderen Marianne Brandt. In 1894 debuteerde ze als Fides in Meyerbeers *Le prophète*. Vervolgens een aanstelling aan de Hofopera van Wenen (1895-1903). In 1903 volgde een meerjarig contract aan de MET in New York, haar geboortestreek. In 1888 zong ze al in Bayreuth de rol van Magdalene in de eerste Bayreuther productie van *Die Meistersinger*; in 1908 werd ze opnieuw gevraagd als Kundry en Ortrud. Ze had vaste verbintenissen met operahuizen in Dresden en Hamburg. In Amsterdam zong ze natuurlijk ook bij de Wagnervereeniging: Salome in de gelijknamige opera van Richard Strauss (februari 1914); Brünnhilde (*Die Walküre*, november 1915);

Isolde (oktober 1916); Kundry (juni 1917) vervolgens nog de Brünnhilde in de beide laatste delen van de *Ring* in 1917 en 1918. Dit kon allemaal, want Nederland was neutraal gebied in de door een wereldoorlog geteisterde wereld. Walker heeft veel plaatopnamen gemaakt, waaronder de scène van Ortrud 'Entweihte Götter'. En Erda's optreden in *Das Rheingold*. Beiden zijn te vinden in de collectie '100 Jahre Bayreuth auf Schallplatten'.

Bahr als Kundry

Anna Bahr-Mildenburg

In 1908 en 1909 ging er een nieuwe *Lohengrin* in Bayreuth. Naast Edyth Walker verscheen ook Anna Bahr-Mildenburg (1872-1947) weer op de Bühne. Ze had in 1897 al eens Kundry gezongen, die partij had ze onder supervisie van Gustav Mahler ingestudeerd. In 1909 zong zij de Ortrud; in 1911-1912 en 1914 wederom Kundry. Haar debuut op het operatoneel vond plaats in 1895, in Hamburg. Ze zong Brünnhilde en Mahler was de dirigent. Ondanks een hevige liefdesrelatie met Mahler is het niet tot een huwelijk gekomen. In 1897 engageerde Mahler haar aan de Hofopera in Wenen, waar ze haar artistieke thuisbasis vond. Bij de Wagnereeniging heeft ze nooit gezongen, maar ze heeft op 14 november 1931 in het Concertgebouw wel een lezing gegeven in verband met de voorstellingen van *Tristan und Isolde*, later die maand in de Stadsschouwburg. Helaas is er maar een plaatopname van Anna Bahr-

Mildenburg bewaard gebleven, of ze heeft er maar één gemaakt. Geen Wagner, maar de aria 'Ozean, du Ungeheuer'.

<https://www.youtube.com/watch?v=XIVI9dFraGc>

In de volgende aflevering staat tenor Jaques Urlus centraal.

Voor meer informatie over Joodse zangers die door de nazi's werden geboycot en/of vermoord, zie ook: <http://operanederland.nl/2014/02/07/gesmoorde-stemmen-deel-1/> 🎵